

บทที่ ๔

ความเข้าใจและทำที่ต่อเทวดา: ข้อมูลภาคสนาม

ในบทนี้เป็นการศึกษาข้อมูลด้านความเข้าใจและทำที่ที่มีต่อเทวดาของพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการและบรรดาฆราวาสหรือทายกทายิกาที่มำบำเพ็ญบุญกุศลประจำวัดของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งมีวัดทั้งสิ้น ๑๑๐ วัด โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจาก ๑๐๐ วัด และยึดหลักว่าแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการ ๑ รูปก่อนแล้วแจกแบบสอบถามทายกทายิกาประจำวัดของพระสังฆาธิการรูปนั้น ๒ คน จึงได้กลุ่มตัวอย่างคือ พระสังฆาธิการ ๑๐๐ รูป ฆราวาส ๒๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสำคัญครั้งนี้คือแบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น ๔ ตอน คือ

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทวดา

๔.๓ ทำที่ต่อเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๔ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

แบบสอบถามแยกเป็น ๒ ชุด คือ ชุดหนึ่งสำหรับพระสังฆาธิการและอีกชุดหนึ่งสำหรับฆราวาส เนื่องจากตอนที่ ๑ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นต่างกัน ในบางประเด็น เช่น ตำแหน่งการปกครองทางคณะสงฆ์และจำนวนพรรษา ส่วนตอนที่ ๔.๒-๔.๔ เป็นคำถามในประเด็นเดียวกัน ผลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามสามารถแสดงในรูปของตารางดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑
ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระสงฆ์

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ (N = ๑๐๐)
๑. อายุ ระหว่าง ๒๐-๒๙ ปี	๑๐	๑๐.๐
๓๐-๓๙ ปี	๒๐	๒๐.๐
๔๐-๔๙ ปี	๓๕	๓๕.๐
๕๐-๕๙ ปี	๑๕	๑๕.๐
๖๐-๖๙ ปี	๑๕	๑๕.๐
๗๐ ปีขึ้นไป	๕	๕.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐
๒. การศึกษาทางโลก		
ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา	-	-
ระดับประถมศึกษา	๑๐	๑๐.๐
ระดับมัธยมศึกษา	๓๐	๓๐.๐
ระดับปริญญาตรี	๕๕	๕๕.๐
สูงกว่าระดับปริญญาตรี	๕	๕.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐
๓. การศึกษาทางธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๕	๕.๐
นักธรรมชั้นโท	๒๐	๒๐.๐
นักธรรมชั้นเอก	๗๕	๗๕.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ (N = ๑๐๐)
๔. การศึกษาทางบาลี		
ประโยค ๑-๒	๑๑	๑๑.๐
เปรียญธรรม ๓-๔	๕	๕.๐
เปรียญธรรม ๕-๖	๔	๔.๐
เปรียญธรรม ๗-๘	-	-
เปรียญธรรม ๙ ประโยค	-	-
ไม่ได้เรียนบาลี	๘๐	๘๐.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐
๕. ตำแหน่งการปกครองทางคณะสงฆ์		
เจ้าอาวาส		
เจ้าคณะตำบล	๘๔	๘๔.๐
รองเจ้าคณะอำเภอ	๑๓	๑๓.๐
เจ้าคณะอำเภอ	๒	๒.๐
๑	๑	๑.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐
๖. จำนวนพรรษา		
ระดับนวกภูมิ (๑-๕ พรรษา)	-	-
ระดับมัชฌิมภูมิ (๖ – ๑๐ พรรษา)	๑๐	๑๐.๐
ระดับเถรภูมิ (๑๐ พรรษาขึ้นไป)	๙๐	๙๐.๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระสังฆาธิการจำนวน ๑๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ พบว่า

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุเฉลี่ยระหว่าง ๔๐-๔๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๕ รองลงมาคืออายุเฉลี่ยระหว่าง ๓๐-๓๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๐

๒. ระดับการศึกษาทางโลกหรือสายสามัญของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕๕ รองลงมาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓๐

๓. ระดับการศึกษาทางธรรมหรือนักธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมชั้นเอกถึงร้อยละ ๗๕ รองลงมาคือนักธรรมชั้นโท คิดเป็นร้อยละ ๒๐

๔. ระดับการศึกษาทางภาษาบาลี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาทางบาลีระดับประโยค ๑-๒ คิดเป็นร้อยละ ๑๑ รองลงมาคือระดับเปรียญธรรม ๓-๔ คิดเป็นร้อยละ ๕ ในขณะที่ไม่ได้จบการศึกษาด้านภาษาบาลี คิดเป็นร้อยละ ๘๐

๕. ตำแหน่งการปกครองทางคณะสงฆ์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งการปกครองระดับเจ้าอาวาส คิดเป็นร้อยละ ๘๔

๖. จำนวนปีที่บวชหรือจำนวนพรรษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระดับเถรภูมิ คือบวชมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๐ พรรษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๘๐

ตารางที่ ๔.๒

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นฆราวาส

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ (N = ๒๐๐)
๑. อายุระหว่าง ๒๐-๒๙ ปี	๕	๒.๕
๓๐-๓๙ ปี	๕	๒.๕
๔๐-๔๙ ปี	๔๕	๒๒.๕
๕๐-๕๙ ปี	๖๗	๓๓.๕
๖๐-๖๙ ปี	๔๓	๒๑.๕
๗๐ ปีขึ้นไป	๓๕	๑๗.๕
รวม	๒๐๐	๑๐๐
๒. การศึกษาทางโลก		
ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา	-	-
ระดับประถมศึกษา	๗๗	๓๘.๕
ระดับมัธยมศึกษา	๖๙	๓๔.๕
ระดับปริญญาตรี	๔๒	๒๑.๐
สูงกว่าระดับปริญญาตรี	๑๒	๖.๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ (N = ๒๐๐)
๓. การศึกษาทางธรรม		
นักธรรมหรือธรรมศึกษาชั้นตรี	๑๒	๖.๐
นักธรรมหรือธรรมศึกษาชั้นโท	๔	๒.๐
นักธรรมหรือธรรมศึกษาชั้นเอก	๑๔	๗.๐
ไม่ได้ศึกษาทางธรรม	๑๗๐	๘๕.๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐
๔. การศึกษาทางบาลี		
ประโยค ๑-๒	๔	๒.๐
เปรียญธรรม ๓-๔	๑	๐.๕
เปรียญธรรม ๕-๖	๓	๑.๕
เปรียญธรรม ๗-๘	๑	๐.๕
เปรียญธรรม ๙ ประโยค	-	-
ไม่ได้เปรียญ	๑๙๑	๙๕.๕
รวม	๒๐๐	๑๐๐
๕. การบวช		
ไม่เคยบวช	๑๗๐	๘๕.๐
เคยบวช	๓๐	๑๕.๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ จากข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นฆราวาส จำนวน ๒๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ พบว่า

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก มีอายุระหว่าง ๕๐-๕๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕ รองลงมามีอายุระหว่าง ๔๐-๔๙ ปี ร้อยละ ๒๒.๕

๒. ด้านการศึกษาทางโลก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕ รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาร้อยละ ๓๔.๕

๓. ด้านการศึกษาทางธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ไม่ได้ศึกษาทางธรรม คิดเป็นร้อยละ ๘๕

๔. ด้านการศึกษาทางบาลี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ไม่ได้ศึกษาภาษาบาลี คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๕

๕. ด้านประสบการณ์การบวช ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เคยบวช คิดเป็นร้อยละ ๙๕

๔.๒ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทวดา

ตารางที่ ๔.๓

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทวดาของของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระสงฆ์ฆาริก

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทวดา	ความเข้าใจ							
	ใช่		ไม่ใช่		ไม่แน่ใจ		ไม่ทราบ	
	N	%	N	%	N	%	N	%
๑. มนุษย์ตายแล้วเกิดอีก	๘๐	๘๐.๐	๕	๕.๐	๑๐	๑๐.๐	๕	๕.๐
๒. ชีวิตมนุษย์ได้ถูกกำหนดไว้แล้วโดยกฎแห่งกรรม	๘๑	๘๑.๐	๙	๙.๐	๖	๖.๐	๔	๔.๐
๓. ชีวิตมนุษย์เป็นไปตามพรหมลิขิต	๓๕	๓๕.๐	๖๐	๖๐.๐	๓	๓.๐	๒	๒.๐
๔. สวรรค์เป็นดินแดนที่มนุษย์จะต้องไปเกิดเพื่อเสวยผลแห่งกรรมดีที่ได้กระทำไว้	๖๘	๖๘.๐	๒๐	๒๐.๐	๑๐	๑๐.๐	๒	๒.๐
๕. “สวรรค์นอก นรกในใจ” (นรกสวรรค์เป็นเพียงคำเปรียบเทียบความสุขและความทุกข์ที่มีในใจของคนแต่ละขณะเท่านั้น)	๖๗	๖๗.๐	๒๐	๒๐.๐	๑๐	๑๐.๐	๓	๓.๐
๖. เป็นเทวดาแล้วอาจจะตกต่ำกว่าเดิมได้ถ้าประพฤติไม่ดี	๗๓	๗๓.๐	๑๕	๑๕.๐	๑๐	๑๐.๐	๒	๒.๐
๗. เทวดาอยู่ในภาวะที่ประเสริฐกว่ามนุษย์	๗๑	๗๑.๐	๑๙	๑๙.๐	๗	๗.๐	๓	๓.๐
๘. พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอรหันต์มีฐานะเสมอกับเทวดา	๓๐	๓๐.๐	๖๐	๖๐.๐	๘	๘.๐	๒	๒.๐
๙. พระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นเทวดาโดยสมมติ	๘๐	๘๐.๐	๑๙	๑๙.๐	๑	๑.๐	—	—
๑๐. พระอรหันต์เป็นเทวดาเพราะมีคุณธรรมสูงสุด	๔๘	๔๘.๐	๓๓	๓๓.๐	๑๐	๑๐.๐	๙	๙.๐
๑๑. จตุคามรามเทพเป็นเทวดาองค์หนึ่งในพระพุทธศาสนา	๔๒	๔๒.๐	๒๘	๒๘.๐	๑๓	๑๓.๐	๕	๕.๐
๑๒. ความเชื่อเรื่องเทวดามีมานานก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเกิด	๗๔	๗๔.๐	๑๒	๑๒.๐	๘	๘.๐	๖	๖.๐

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงถึงความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระสงฆ์ในแต่ละข้อดังต่อไปนี้

๑. มนุษย์ตายแล้วเกิดอีก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใจว่าคนเราตายแล้วต้องเกิดอีกร้อยละ ๘๐ ส่วนที่เห็นว่าตายแล้วไม่เกิดอีกมีร้อยละ ๕ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐ และที่ไม่ทราบมีร้อยละ ๕

๒. ชีวิตมนุษย์ได้ถูกกำหนดไว้แล้วโดยกฎแห่งกรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๘๑ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๙ ไม่แน่ใจร้อยละ ๖ และไม่ทราบร้อยละ ๔

๓. ชีวิตมนุษย์เป็นไปตามพรหมลิขิต ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่เพียงร้อยละ ๓๕ ส่วนที่เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๖๐ ไม่แน่ใจร้อยละ ๓ และไม่ทราบร้อยละ ๒

๔. สวรรค์เป็นดินแดนที่มนุษย์จะต้องไปเกิดเพื่อเสวยผลแห่งกรรมดีที่ได้กระทำไว้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๖๘ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๒๐ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐ และไม่ทราบร้อยละ ๒

๕. “สวรรค์ในอก นรกในใจ” (นรกสวรรค์เป็นเพียงคำเปรียบเทียบความสุขและความทุกข์ที่มีในใจของคนแต่ละขณะเท่านั้น) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๖๗ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๒๐ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐ และไม่ทราบร้อยละ ๓

๖. เป็นเทวดาแล้วอาจจะตกต่ำกว่าเดิมได้ถ้าประพฤติไม่ดี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๗๗ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๕ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐ และไม่ทราบร้อยละ ๒

๗. เทวดาอยู่ในภาวะที่ประเสริฐกว่ามนุษย์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๗๑ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๙ ไม่แน่ใจร้อยละ ๗ และไม่ทราบร้อยละ ๓

๘. พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอรหันต์มีฐานะเสมอกับเทวดา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๓๐ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๖๐ ไม่แน่ใจร้อยละ ๘ และไม่ทราบร้อยละ ๒

๙. พระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นเทวดาโดยสมมติ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๘๐ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๙ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑

๑๐. พระอรหันต์เป็นเทวดาเพราะมีคุณธรรมสูงสุด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๔๘ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๓๓ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐ และไม่ทราบร้อยละ ๙

๑๑. จตุคามรามเทพเป็นเทวดาองค์หนึ่งในพระพุทธศาสนา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๔๒ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๒๘ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๓ และไม่ทราบร้อยละ ๕

๑๒. ความเชื่อเรื่องเทวดามีมานานก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเกิด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๗๔ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๒ ไม่แน่ใจร้อยละ ๘ และไม่ทราบร้อยละ ๖

ตารางที่ ๔.๔

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นฆราวาส

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับ เทวดา	ความเข้าใจ							
	ใช่		ไม่ใช่		ไม่แน่ใจ		ไม่ทราบ	
	N	%	N	%	N	%	N	%
๑. มนุษย์ตายแล้วเกิดอีก	๑๕๑	๗๕.๕	๒๑	๑๐.๕	๑๗	๘.๕	๑๑	๕.๕
๒. ชีวิตมนุษย์ได้ถูกกำหนดไว้แล้วโดย กฎแห่งกรรม	๑๔๘	๗๔.๐	๔๐	๒๐.๐	๑๐	๕.๐	๒	๑.๐
๓. ชีวิตมนุษย์เป็นไปตามพรหมลิขิต	๙๐	๔๕.๐	๘๐	๔๐.๐	๒๙	๑๔.๕	๑	๐.๕
๔. สวรรค์เป็นดินแดนที่มนุษย์จะต้องไป เกิดเพื่อเสวยผลแห่งกรรมดีที่ได้กระทำ ไว้	๑๓๕	๖๗.๕	๓๒	๑๖.๐	๒๐	๑๐.๐	๓	๑.๕
๕. “สวรรค์ในอก นรกในใจ” (นรกสวรรค์ เป็นเพียงคำเปรียบเทียบความสุขและ ความทุกข์ที่มีในใจของคนแต่ละขณะ เท่านั้น)	๑๐๓	๕๑.๕	๕๐	๒๕.๐	๓๐	๑๕.๐	๑๗	๘.๕
๖. เป็นเทวดาแล้วอาจจะตกต่ำกว่าเดิ ได้ถ้าประพฤติไม่ดี	๑๓๐	๖๕.๐	๓๗	๑๘.๕	๒๓	๑๑.๕	๑๐	๕.๐
๗. เทวดาอยู่ในภาวะที่ประเสริฐกว่า มนุษย์	๑๕๒	๗๖.๐	๒๘	๑๔.๐	๑๗	๘.๕	๓	๑.๕
๘. พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอรหันต์มี ฐานะเสมอกับเทวดา	๓๖	๑๘.๐	๑๔๔	๗๒.๐	๑๘	๙.๐	๒	๑.๐
๙. พระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นเทวดา โดยสมมติ	๒๑	๑๐.๕	๓๖	๑๘.๐	๒๙	๑๔.๕	๑๔	๗.๐
๑๐. พระอรหันต์เป็นเทวดาเพราะมี คุณธรรมสูงสุด	๗๙	๓๙.๕	๖๕	๓๒.๕	๓๕	๑๗.๕	๒๑	๑๐.๕
๑๑. จตุคามรามเทพเป็นเทวดาองค์หนึ่ง ในพระพุทธศาสนา	๗๙	๓๙.๕	๖๕	๓๒.๕	๓๕	๑๗.๕	๒๑	๑๐.๕
๑๒. ความเชื่อเรื่องเทวดามีมานาน ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเกิด	๑๓๙	๖๙.๕	๒๔	๑๒.๐	๒๖	๑๓.๐	๑๑	๕.๕

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงถึงความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นฆราวาสในแต่ละข้อดังต่อไปนี้

๑. มนุษย์ตายแล้วเกิดอีก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าใจว่าคนเราตายแล้วต้องเกิดอีกร้อยละ ๗๕.๕ ส่วนที่เห็นว่าตายแล้วไม่เกิดอีกร้อยละ ๑๐.๕ ไม่แน่ใจร้อยละ ๘.๕ และที่ไม่ทราบมีร้อยละ ๕.๕

๒. ชีวิตมนุษย์ได้ถูกกำหนดไว้แล้วโดยกฎแห่งกรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตอบว่าใช่ร้อยละ ๗๔ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๒๐ ไม่แน่ใจร้อยละ ๕ และไม่ทราบร้อยละ ๑

๓. ชีวิตมนุษย์เป็นไปตามพรหมลิขิต ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๔๕ ส่วนที่เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๔๐ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๔.๕ และไม่ทราบร้อยละ ๐.๕

๔. สวรรค์เป็นดินแดนที่มนุษย์จะต้องไปเกิดเพื่อเสวยผลแห่งกรรมดีที่ได้กระทำไว้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๖๗.๕ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๖ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐ และไม่ทราบร้อยละ ๑.๕

๕. “สวรรค์ในอก นรกในใจ” (นรกสวรรค์เป็นเพียงคำเปรียบเทียบความสุขและความทุกข์ที่มีในใจของคนแต่ละขณะเท่านั้น) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๕๑.๕ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๒๕ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๕ และไม่ทราบร้อยละ ๘.๕

๖. เป็นเทวดาแล้วอาจจะตกต่ำกว่าเดิมได้ถ้าประพฤติไม่ดี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๖๕ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๘.๕ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๑.๕ และไม่ทราบร้อยละ ๕

๗. เทวดาอยู่ในภาวะที่ประเสริฐกว่ามนุษย์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๗๖ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๔ ไม่แน่ใจร้อยละ ๘.๕ และไม่ทราบร้อยละ ๑.๕

๘. พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอรหันต์มีฐานะเสมอกับเทวดา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๑๘ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๗๒ ไม่แน่ใจร้อยละ ๙ และไม่ทราบร้อยละ ๑

๙. พระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นเทวดาโดยสมมติ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๑๐.๕ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๘ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๔.๕ และไม่ทราบร้อยละ ๗

๑๐. พระอรหันต์เป็นเทวดาเพราะมีคุณธรรมสูงสุด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๓๙.๕ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๓๒.๕ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๗.๕ และไม่ทราบร้อยละ ๑๐.๕

๑๑. จตุคามรามเทพเป็นเทวดาองค์หนึ่งในพระพุทธศาสนา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๓๙.๕ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๓๒.๕ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๗.๕ และไม่ทราบร้อยละ ๑๐.๕

๑๒. ความเชื่อเรื่องเทวดามีมานานก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเกิด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าใช่ร้อยละ ๖๙.๕ เห็นว่าไม่ใช่ร้อยละ ๑๒ ไม่แน่ใจร้อยละ ๑๓ และไม่ทราบร้อยละ ๕.๕

๔.๓ ทำที่ต่อเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๕

ทำที่ต่อเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระสงฆ์ฆาติการ

ทำที่ต่อเทวดา	ความเห็น					
	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	N	%	N	%	N	%
๑. เทวดามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา	๕๖	๕๖.๐	๔๐	๔๐.๐	๔	๔.๐
๒. “พราหมณ์ พุทธ ศี” ต้องอาศัยกัน จะแยกกันไม่ได้	๔๐	๔๐.๐	๕๐	๕๐.๐	๑๐	๑๐.๐
๓. บทสวดชุมนุมเทวดาเป็นการเชื่อเชิญเทวดาให้ลงมาปกป้องรักษา	๖๐	๖๐.๐	๓๐	๓๐.๐	๑๐	๑๐.๐
๔. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดามีผลดีมากกว่าผลเสีย	๕๐	๕๐.๐	๔๐	๔๐.๐	๑๐	๑๐.๐
๕. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดาในสังคมไทยปัจจุบันมีความถูกต้อง/เหมาะสม	๓๐	๓๐.๐	๕๐	๕๐.๐	๒๐	๒๐.๐
๖. พระพุทธรูปที่เก่าแก่บางองค์ศักดิ์สิทธิ์เพราะมีเทวดารักษา	๖๐	๖๐.๐	๒๗	๒๗.๐	๑๓	๑๓.๐
๗. การแสดงความเคารพสถานที่ต่าง ๆ (เช่น ต้นไม้ใหญ่ ป่าเขา แม่น้ำ) เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะทุกหนทุกแห่งมีเทวดาสถิตอยู่	๕๑	๕๑.๐	๓๓	๓๓.๐	๑๖	๑๖.๐
๘. เทวดามีอารมณ์หรือความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงควรทำให้เทวดาพอใจ เพื่อว่าท่านจะอำนวยประโยชน์ให้ตามต้องการ	๓๐	๓๐.๐	๓๕	๓๕.๐	๓๕	๓๕.๐
๙. ความเจ็บป่วยส่วนหนึ่งเป็นเพราะการ “ผิดผี” หรือทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์	๑๕	๑๕.๐	๑๐	๑๐.๐	๗๕	๗๕.๐
๑๐. ทุกวัดหรือทุกบ้านควรมีหิ้งหรือศาลเจ้าสำหรับเทวดา	๒๘	๒๘.๐	๓๐	๓๐.๐	๔๒	๔๒.๐
๑๑. การบนบานต่อเทวดาเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการเป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๒๘	๒๘.๐	๒๒	๒๒.๐	๕๐	๕๐.๐
๑๒. “คนดีผีคุ้ม” (คนทำดี เทวดาย่อมรักษา)	๘๐	๘๐.๐	๑๘	๑๘.๐	๒	๒.๐

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงถึงทำที่ต่อเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระสงฆ์ฆาติการในแต่ละประเด็นตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. เทวดามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๕๖ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๔๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๔

๒. “พราหมณ์ พุทธ ศี” ต้องอาศัยกัน จะแยกกันไม่ได้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๔๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๕๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐

๓. บทสวดชุมนุมเทวดาเป็นการเชื้อเชิญเทวดาให้ลงมาปกป้องรักษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๖๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๓๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐

๔. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดามีผลดีมากกว่าผลเสีย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๕๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๔๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐

๕. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดาในสังคมไทยปัจจุบันมีความถูกต้อง/เหมาะสม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๓๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๕๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๒๐

๖. พระพุทธรูปที่เก่าแก่บางองค์ศักดิ์สิทธิ์เพราะมีเทวดารักษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๖๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๒๗ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๓

๗. การแสดงความเคารพสถานที่ต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ใหญ่ ป่าเขา แม่น้ำ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะทุกหนทุกแห่งมีเทวดาสถิตอยู่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๕๑ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๓๓ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๖

๘. เทวดามีอารมณ์หรือความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงควรทำให้เทวดาพอใจ เพื่อว่าท่านจะอำนวยประโยชน์ให้ตามต้องการ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๓๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๓๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๓๕

๙. ความเจ็บป่วยส่วนหนึ่งเป็นเพราะการ “ผิดผี” หรือทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๑๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๑๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๗๕

๑๐. ทุกวัดหรือทุกบ้านควรมีหิ้งหรือศาลเจ้าสำหรับเทวดา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๒๘ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๓๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๔๒

๑๑. การบนบานต่อเทวดาเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการเป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๒๘ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๒๒ และไม่แน่ใจร้อยละ ๕๐

๑๒. “คนดีผีคุ้ม” (คนทำดี เทวดาย่อมรักษา) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๘๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๑๘ และไม่แน่ใจร้อยละ ๒

ตารางที่ ๔.๖
ทำที่ต่อเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นฆราวาส

ทำที่ต่อเทวดา	ความเห็น					
	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	N	%	N	%	N	%
๑. เทวดามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา	๑๒๐	๖๐.๐	๗๐	๓๕.๐	๑๐	๕.๐
๒. “พราหมณ์ พุทธ ผี” ต้องอาศัยกัน จะแยกกันไม่ได้	๙๕	๔๗.๕	๘๐	๔๐.๐	๒๕	๑๒.๕
๓. บทสวดชุมนุมเทวดาเป็นการเชื้อเชิญเทวดาให้ลงมาปกป้องรักษา	๑๒๗	๖๓.๕	๔๓	๒๑.๕	๓๐	๑๕.๐
๔. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดามีผลดีมากกว่าผลเสีย	๑๓๕	๖๗.๕	๕๕	๒๗.๕	๑๐	๕.๐
๕. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดาในสังคมไทยปัจจุบันมีความถูกต้อง/เหมาะสม	๕๐	๒๕.๐	๙๐	๔๕.๕	๖๐	๓๐.๐
๖. พระพุทธรูปที่เก่าแก่บางองค์ศักดิ์สิทธิ์เพราะมีเทวดารักษา	๑๖๐	๘๐.๐	๒๗	๑๓.๕	๑๓	๖.๕
๗. การแสดงความเคารพสถานที่ต่าง ๆ (เช่น ต้นไม้ใหญ่ ป่าเขา แม่น้ำ) เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะทุกหนทุกแห่งมีเทวดาสถิตอยู่	๖๐	๓๐.๐	๑๓๐	๖๕.๐	๑๐	๕.๐
๘. เทวดามีอารมณ์หรือความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงควรทำให้เทวดาพอใจ เพื่อว่าท่านจะอำนวยความสะดวกให้ตามต้องการ	๔๗	๒๓.๕	๑๓๕	๖๗.๕	๒๐	๑๐.๐
๙. ความเจ็บป่วยส่วนหนึ่งเป็นเพราะการ “ผิดผี” หรือทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์	๔๑	๒๐.๕	๖๐	๓๐.๐	๙๙	๔๙.๕
๑๐. ทุกวัดหรือทุกบ้านควรมีหิ้งหรือศาลเจ้าสำหรับเทวดา	๕๒	๒๖.๐	๘๘	๔๔.๐	๖๐	๓๐.๐
๑๑. การบนบานต่อเทวดาเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการเป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๕๓	๒๖.๕	๑๐๗	๕๓.๕	๔๐	๒๐.๐
๑๒. “คนดีมีคุ้ม” (คนทำดี เทวดายอมรักษา)	๑๔๐	๗๐.๐	๕๕	๒๗.๕	๕	๒.๕

จากตารางที่ ๔.๖ แสดงถึงทำที่ต่อเทวดาของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นฆราวาสในแต่ละประเด็นตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. เทวดามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๖๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๓๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๕

๒. “พราหมณ์ พุทธ ผี” ต้องอาศัยกัน จะแยกกันไม่ได้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๔๗.๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๔๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๒.๕

๓. บทสวดชุมนุมเทวดาเป็นการเชื้อเชิญเทวดาให้ลงมาปกปักรักษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๖๓.๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๒๑.๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๕

๔. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดามีผลดีมากกว่าผลเสีย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๖๗.๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๒๗.๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๕

๕. ความเชื่อหรือการนับถือเทวดาในสังคมไทยปัจจุบันมีความถูกต้อง/เหมาะสม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๒๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๔๕.๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๓๐

๖. พระพุทธรูปที่เก่าแก่บางองค์ศักดิ์สิทธิ์เพราะมีเทวดารักษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๘๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๑๓.๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๖.๕

๗. การแสดงความเคารพสถานที่ต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ใหญ่ ป่าเขา แม่น้ำ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะทุกหนทุกแห่งมีเทวดาสถิตอยู่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๓๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๖๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๕

๘. เทวดามีอารมณ์หรือความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงควรทำให้เทวดาพอใจ เพื่อว่าท่านจะอำนวยประโยชน์ให้ตามต้องการ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๒๓.๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๖๗.๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๑๐

๙. ความเจ็บป่วยส่วนหนึ่งเป็นเพราะการ “ผิดผี” หรือทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๒๐.๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๓๐ และไม่แน่ใจร้อยละ ๔๙.๕

๑๐. ทุกวัดหรือทุกบ้านควรมีหิ้งหรือศาลเจ้าสำหรับเทวดา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๒๖ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๔๔ และไม่แน่ใจร้อยละ ๓๐

๑๑. การบนบานต่อเทวดาเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการเป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๒๖.๕ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๕๓.๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๒๐

๑๒. “คนดีผีคุ้ม” (คนทำดี เทวดาย่อมรักษา) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ ๗๐ ไม่เห็นด้วยร้อยละ ๒๗.๕ และไม่แน่ใจร้อยละ ๒.๕

๔.๔ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนนี้เป็นคำถามปลายเปิด ปรากฏว่าผู้ตอบแบบสอบถามทั้งที่เป็นพระสงฆ์ฆาริกและฆราวาสแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าคำถามในตอนต้น ๑-๓ สมบูรณ์ครอบคลุมทุกประเด็นแล้ว คงมีผู้ตอบส่วนนี้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งสามารถประมวลได้ ดังนี้

๑. แหล่งที่มาของความรู้เกี่ยวกับเทวดาควรเป็นอย่างไร (จะเชื่อใครดี เช่น เชื่อคัมภีร์ทางศาสนา ตำรา พระสงฆ์ หรือสื่อต่าง ๆ)

ผู้ตอบแบบสอบถามในข้อนี้ส่วนใหญ่ที่เป็นพระสงฆ์จะเชื่อเรื่องราวเกี่ยวกับเทวดาผ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าเป็นที่มาของเรื่องราวต่างๆ ที่เล่าต่อสืบๆ กันมา ส่วนที่เป็นฆราวาสจะเชื่อในสิ่งที่พระสงฆ์สอน

๒. กิจกรรมหรือพิธีกรรมที่วัดหรือที่บ้าน / หมู่บ้าน / ชุมชน ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับเทวดา (เช่น ผีป่วน ผีตาแสด) มีอะไรบ้าง และเพราะเหตุไรจึงทำเช่นนั้น

ผู้ตอบแบบสอบถามข้อนี้ที่เป็นพระสงฆ์ส่วนมากจัดให้มีการทำบุญในวาระสำคัญ เช่น ประเพณีบุญข้าวสากเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ ส่วนที่เป็นฆราวาสเคยทำกิจกรรมเกี่ยวกับผีป่วน ผีบรรพบุรุษ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นช่วยคุ้มครองและอยู่เย็นเป็นสุข เช่น พิธีบวงสรวงผีป่วน ก่อนจะเริ่มลงทำนา ทำสวน ทำไร่

๓. ความเชื่อเรื่องเทวดามีผลดี / ผลเสีย ต่อสังคมอย่างไรบ้าง

ส่วนมากเห็นว่าความเชื่อเรื่องเทวดาเป็นเรื่องดี เพราะจะทำให้คนเราหันมาประกอบคุณงามความดีกันมากขึ้นเหมือนเทวดาทั้งหลายเป็นตัวอย่างของคนทำคุณงามความดีจึงได้ไปเกิดเป็นเทวดา

๔. ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับทำที่ต่อเทวดา

ส่วนมากเห็นว่าคนเราควรเชื่อเรื่องกรรมของตนเองเอาไว้ให้มาก เพราะเห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามหลักพระพุทธศาสนาว่าไว้อย่างนั้น ส่วนเรื่องเทวดาเป็นเพียงผลของการทำความดี เพราะเห็นว่าบางอย่างเทวดาก็ช่วยได้บ้าง แต่ที่สำคัญก็ขึ้นอยู่กับตนเองเท่านั้น